

Trobada d'un nou jaciment arqueològic: El Puig Mascaró

per

Enriqueta Pons i Brun
i
Josep Tarrús i Galter

1) Introducció:

El petit turonet anomenat **Puig Mascaró** es troba a la comarca del Baix Empordà, al Sud del terme municipal de Torroella de Montgrí, prop del municipi de Pals, i a uns 1.900 m. de distància del mar.

Per arribar a l'esmentat puig cal agafar el mateix camí que porta a **La Fonollera** o al Camping Delfin Verde, és a dir, que cal desviar-se a la dreta de la carretera de Pals a Torroella poc abans d'arribar a la vila i fer uns 5 quilòmetres. El **Puig Mascaró** està a 1.100 m. del Camping Delfin Verde i prop d'un quilòmetre de **La Fonollera**, a la dreta del camí.

El Puig té una forma sensiblement rectangular, d'angles arrodonits, amb una superfície de 120 x 60 m² (= 72 àrees) i orientat de Nord a Sud a uns 10 m. d'altitud sobre el nivell del mar. Amb els turons de **La Fonollera**, **Mas Pinell**, **Bellcaire** i **Pals**, domina l'extensa platja de Pals i la plana de Torroella, que estan limitades per les muntanyes de Begur i el Massís del Montgrí, i on desemboquen els rius Ter i Daró (vegi's mapa, làm. 1).

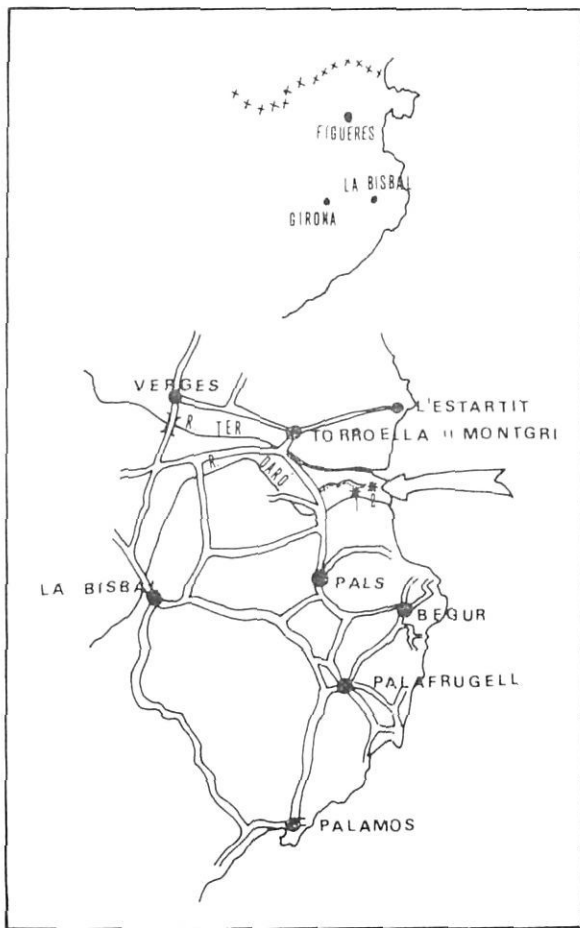
Els turons de **La Fonollera**, **Puig Mascaró** i **Mas Pinell** varen sorgir a la mateixa Era Geològica, perquè estan formats per un conglomerat d'arenisques i calisses amb Numulites i sorres, que pertanyen tots a una fase de l'Era Terciària. Els tres estan treballats de la mateixa manera formant un acantilat a la banda Est, la qual cosa ens fa pensar que els tres tossals havien estat illes i per això es va formar un acantilat a la zona que rebia les fortes onades del mar.

La fauna malacològica «petxines» està formada per molluscs, sobretot bivalves i gasteròpodes típicament marins, i s'han pogut determinar les següents espècies, totes elles molt corrents a les nostres costes: *Glycymeris glycymeris* (LINNE), *Rudicardium tuberculatum* (LINNE), *Spondilus* sp., *Patella aspera* (LAMARCK), *Patella lusitanica*, *Patella caerulea*, *Thais Haematoma consul* (CHEMN) i *Monodonta turbinata* (BORN) (1).

D'aquesta varietat d'espècies, dintre de la fauna marina, distingim l'abundància de l'espècie *Rudicardium tuberculatum* «berberetxos» ben apreciada encara en l'actualitat i la varietat del gènere «patella» (=pallarides) amb les seves espècies.

El descobriment del jaciment del **Puig Mascaró** es va realitzar per atzar quan es varen treure terres a fi d'aplanar els terrenys del camping. Els primers observadors foren Alvar Geli i Josep Vert amb altres membres del Centre d'Estudis del Montgrí (CEM).

(1) L'estudi de la fauna malacològica ha estat fet per en JORDI MARTINELL, doctor en Paleontologia i Cap del Departament de Paleontologia de la Universitat de Barcelona.

Lám. 1. - Situació geogràfica: 1, Puig Mascaró; 2, La Fonollera.

Els materials es conserven al Museu de Torroella de Montgrí, instal·lat a l'antiga **Casa Pastors**. Entre aquests materials conservats de les primeres prospeccions i els obtinguts durant els treballs de prospecció de la zona per part del Servei Tècnic d'Investigacions Arqueològiques de l'Excma. Diputació de Girona, ens podem fer una idea del que havia estat el **Puig Mascaró**.

Sembla ésser que es tracta d'un poblat neolític a l'aire lliure (Inicial-Mitjà) amb una ocupació més tardana del Bronze Final, moment en què el poblat pròxim de **La Fonollera** seria el nucli d'habitació més important i del qual dependrien tots els altres. També hem detectat la presència de materials d'època romana i medieval, igual com passava també al jaciment de **La Fonollera** (2).

(2) Amb motiu de la 4.ª Campanya d'Excavació de La Fonollera es varen realitzar els esmentats treballs de prospecció al Puig Mascaró, sota el patrocini del Servei Tècnic d'Investigacions Arqueològiques de Girona i amb la següent participació: Direcció i Coordinació: Enriqueta Pons i Josep Tarrús, i la col·laboració dels estudiants: M.ª Dolors Buxó, Virginia Rubio, Núria Ortego, Assumpció Toledo, Xon Colomer, Antoni Lanceta, Júlia Chinchilla.

11) Els resultats de les cates de prospecció:

De les sis cates realitzades les més interessants foren la primera i la segona, tant per les estratigrafies que varen proporcionar com pels materials trobats (Plànol topogràfic) (3).

A totes elles hi varen aparèixer materials corresponents als dos moments clars d'ocupació del **Puig Mascaró**: uns del moment Neolític Antic-Mitjà Inicial i els altres a la fase del Bronze Final. A més a més naturalment d'altres treballs corresponents a l'època ibèrica, romana i medieval. Aquesta primera divisió coincideix aproximadament amb els materials guardats al Museu de Torroella de Montgrí.

Les cates de prospecció núm. 1 i núm. 2 oferiren unes estratigrafies semblants que ara detallarem (lám. III). A les dues ens trobem amb un nivell de terres **sobreposades**, producte de les anteriors prospeccions; **un nivell 1, l'antic superficial** que apareix clarament sota de l'anterior, compost per terres fosques amb abundants arrels; **un nivell 2** format per terres sorrenques, sedimentades i de color clar que conté importants restes arqueològiques; i finalment la mateixa roca natural descomposta, d'origen arenisca, que encara posseeix algunes restes arqueològiques.

Els materials que corresponen a la fase més antiga, és a dir la neolítica, varen aparèixer massivament al nivell 2 barrejats en part amb materials de la segona ocupació del Bronze Final i àdhuc d'ocupacions més tardanes amb ceràmica a torn.

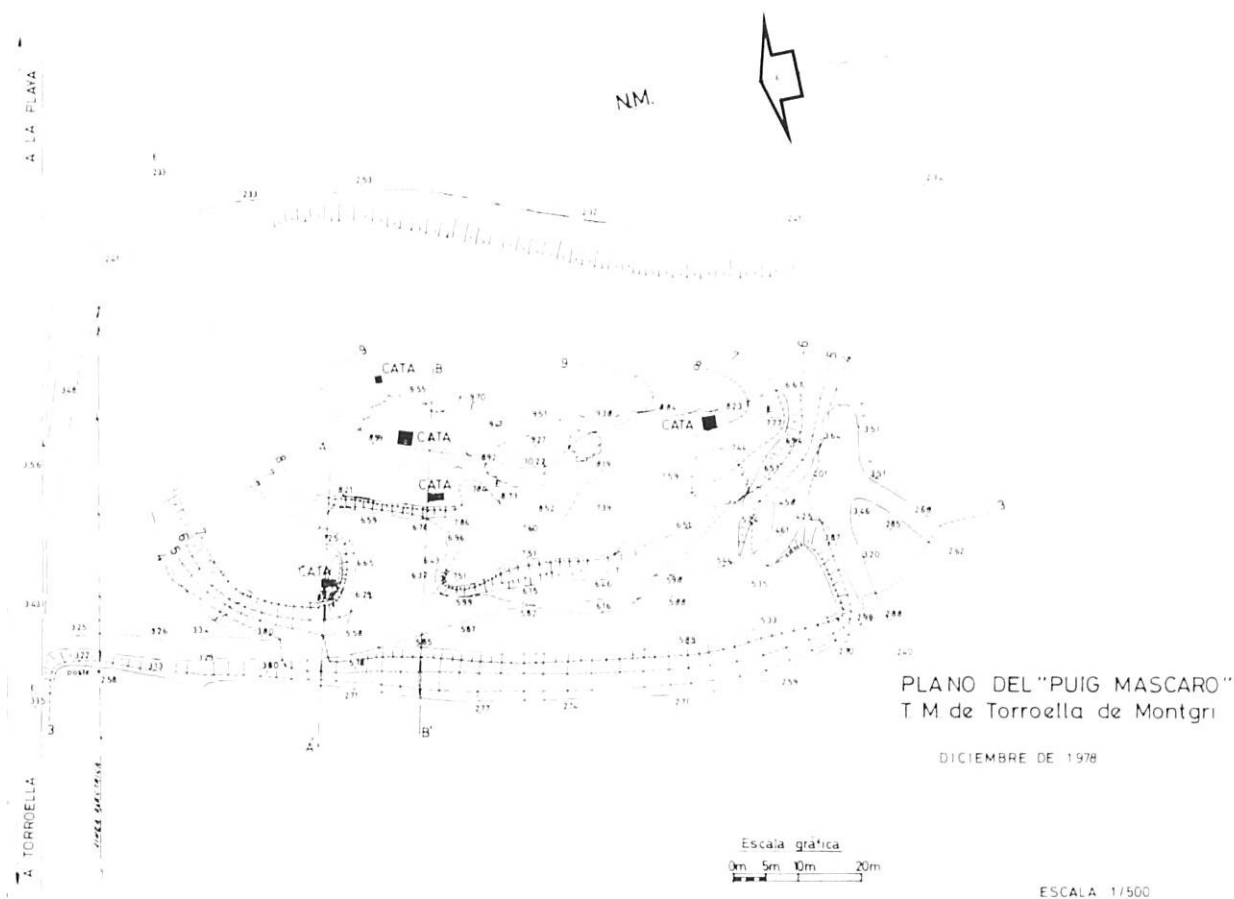
Però si tenim en compte la relació i el percentatge de tots aquests materials durant els tres nivells observats, veurem que els materials neolítics segueixen la corba natural d'acumulació que se sol donar en un sediment amb estratigrafia, mentre que els materials de l'edat del Bronze Final i posteriors posseeixen una corba inversa a la natural. Això no obstant és un fenomen que no té una importància decisiva perquè es tracta de terres modernes que no han tingut massa temps per a sedimentar els seus materials.

Tot seguit detallem la relació dels materials d'ambdues èpoques, amb els seus respectius nivells i percentatges, de la Cata núm. 2 exclouent però el nivell de sobreposició.

	Fase Neolítica	Fase del Bronze Final
Nivell 1:	16% (0% de formes)	84% (14% de formes)
Nivell 2:	44% (13% de formes)	56% (4% de formes)
Nivell 3:	100% (0% de formes)	0% (0% de formes)

D'entre els materials neolítics, a part de l'abundant fauna malacològica, distingirem en primer lloc la ceràmica i després la indústria lítica.

(3) El plànol topogràfic, va ésser dirigit i elaborat pels dibuixants Antoni Planas i Esteve Puig.

Plànol topogràfic.

Dintre de la ceràmica neolítica diferenciarrem dos grups clarament visibles:

a) El primer correspon als fragments gruixuts, de pasta inconsistent amb abundós desgredant de quars, de colors marrons-vermellosos i amb les superfícies sense acabar o només allisades. Aquest grup porta decoracions de solcs suaus o profunds (núms. 3, 4, 5 i 6); de cordons llisos ben marcats (núm. 8); i d'impressions diverses d'ungla, pinta, etc. (núm. 7).

Les seves formes, deduïdes dels fragments obtinguts, són de vasos cònics o cilíndrics; bols hemiesfèrics; escudelles; olles subesfèriques, etc. Sempre amb el fons convex.

b) El segon grup correspon als fragments de parets primes, pastes dures, colors marrons clars o marrons grisos, i superfícies molt ben polides per les dues cares. Es tracta en aquest cas de ceràmiques llises amb nanses tubulars de perforació vertical, les formes de les quals correspondrien a bols carenats, escudelles de parets sinuoses, i olles esfèriques, entre d'altres (núms. 1 i 2).

A les cates de prospecció dominen els fragments del primer grup en tots els nivells. Això no coincideix amb els materials conservats al Museu de Torroella de Montgrí procedents de

les primeres recollides superficials o d'anteriors prospeccions en predominen contràriament els fragments llisos del segon grup. Això ens fa pensar que degueren ésser seleccionats mentre es recollien.

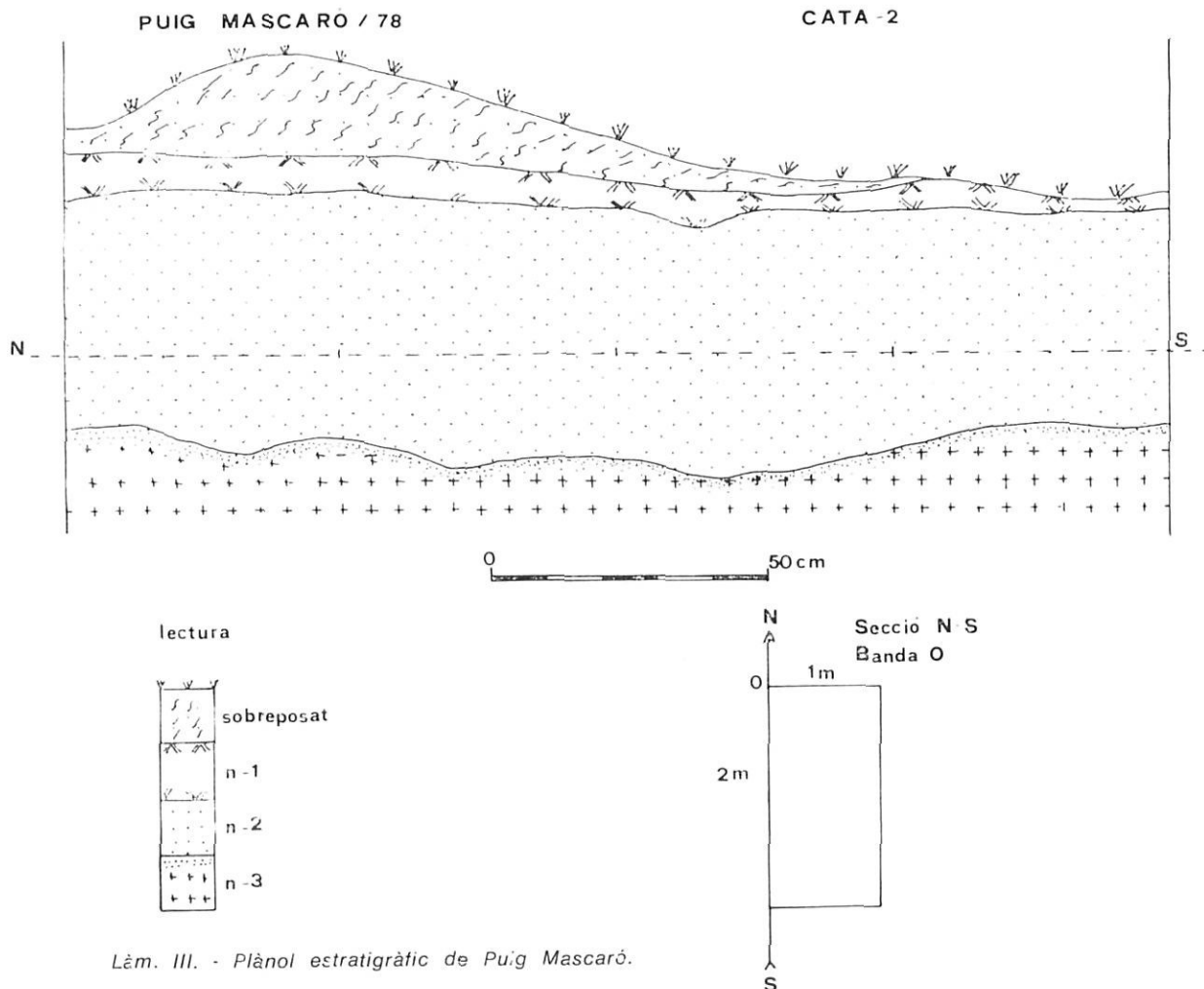
A la indústria lítica hi veiem sobretot estris fabricats sobre quars blanc i molt menys abundants sobre sílex, quarsita, basalt i lidita. Existeixen nombrosos nuclis facetats sobre quars (núm. 10) i esclats de sílex, un d'ells amb el pla de percussió facetat (núm. 9).

Entre els estris lítics sobresurten dos burins (núms. 11 i 12), un raspador carenat (núm. 13) i dos rascadors (núms. 14 i 16).

Aquesta indústria lítica va aparèixer sobretot al nivell 2 i no és possible actualment adjudicar-la a un o altre dels dos grups de ceràmiques neolítiques descrits.

Els materials ceràmics que corresponen a l'Edat del Bronze Final, trobats a les prospeccions, són importants en nombre però escassos de formes, per això ens resulta un treball difícil la seva interpretació.

La ceràmica apareix sempre erosionada i desgastada, de mala qualitat. A cop d'ull no li veiem cap relació amb la ceràmica característica de l'època, però en canvi les seves formes

Lèm. III. - Plànol estratigràfic de Puig Mascaró.

ja són més conegudes. Els fragments ceràmics són de color gris clar, de pasta tova o dura, amb desgreixant molt petit de quars i mica daurada, i les superfícies són generalment polides o espatulades.

Quant a les formes observades direm que hi ha més llavis simples que bisellats (aquests darrers són un 22 %) les vores poden ésser rectes, còncaves o convexes sempre exvasades i corresponen a urnes. També hi ha plats o tapadores i bols. Els fons dels vasos ceràmics són generalment plans. La decoració més corrent és la impressió fixa o mòbil amb motius diversos (núms. 17-25).

Malgrat les poques indicacions positives que han proporcionat les prospeccions d'aquest any 1978 sobre l'Edat del Bronze Final, sembla que la ceràmica d'aquest moment apareixeria a les Cates 1-2 als nivells superficials sobretot, és a dir, per damunt de les ceràmiques neolítiques.

Entre els nivells superficials a més a més de ceràmiques de les dues èpoques esmentades, apareixen també fragments de cultures més

tardanes. Destacarem: fragments d'àmfores romanes (tipus Dressel 1), fragments d'àmfores de boca plana, àmfora púnica i tardo-romana, *campanianes*, *gris emporitanes*, i ceràmiques romanes comunes que pertanyen unes a l'època republicana romana i altres a l'època tardo-romana. Cal esmentar també alguns fragments de ceràmiques amb superfícies vidriades d'època ja medieval.

III) Consideracions finals:

De l'ocupació neolítica del **Puig Mascaró** hem pogut diferenciar dos grups ceràmics a través dels materials de les cates de prospecció i dels guardats al Museu de Torroella de Montgrí, que en altres indrets on han aparegut es consideren com de dos moments distints:

— La ceràmica més grollera, decorada amb solcs, cordons llisos, o bé impresa per una pintura, correspon a una **fase Epicardial** moment en què al Nord de Catalunya i Sud de França les tradicionals decoracions amb petxina del Neo-

lític Cardial degeneren en motius efectuats amb pinta i les decoracions de cordons llisos o de solcs es fan omnipresents (4).

— La ceràmica més fina i ben polida, amb nanses tubulars perforades verticalment, correspon a un Neolític-Mitjà Inicial anomenat «**Neolític de Montboló**» que apareix profusament a tot Catalunya (5).

A les comarques gironines coneixem ceràmiques del mateix tipus a les coves dels **Encantats**, **Reclau Viver** i **Pau** (Serinyà), **Mariver** i **Encantades de Martís** (Esponellà), **Pasteral** (La Cellera de Ter), **Bisbe**, **Ermítors** i **S'Espasa** (Sardernes), entre altres (6).

En aquests jaciments és corrent trobar associats aquests dos grups ceràmics —Epicardial/Montboló— sempre però sense estratigrafies perquè es tracta d'excavacions antigues.

L'aparició d'aquests dos complexos, al **Puig Mascaró**, dintre d'un mateix nivell estratigràfic ens planteja un important problema. En efecte no sabem actualment si es tracta d'un món Epicardial amb unes primeres aportacions, tipus Montboló, de les ceràmiques llises que després es faran corrents al Neolític Mitjà; o si pel contrari ens trobem amb un complex Montboló que presenta fortes tradicions epicardials. Sigui com sigui ens mouríem segurament a inicis del IV^a mil·lenni abans de Crist (7).

De l'ocupació de l'Edat del Bronze Final cal dir que totes les formes i decoracions d'aquest moment del **Puig Mascaró** coincideixen amb les del poblat de **La Fonollera**, encaixant perfectament en els seus histogrames i paradigmes.

Amb el jaciment de **La Fonollera**, el descobriment del **Puig Mascaró**, i els recents estudis dels nivells ceràmics de les coves de Serinyà queda ben assenyalada una època fins ara desconeguda i no acceptada en la sistematització tradicional dels Camps d'Urnes a les comarques gironines: el Bronze Final II/III A (8). Aquesta fase seria la immediatament anterior a les primeres necròpolis dels pobles incineradors de les nostres comarques com les d'Agullana, Espolla, Punta del Pi i Empúries, que corresponen al complex mailhacià o Bronze Final III B.

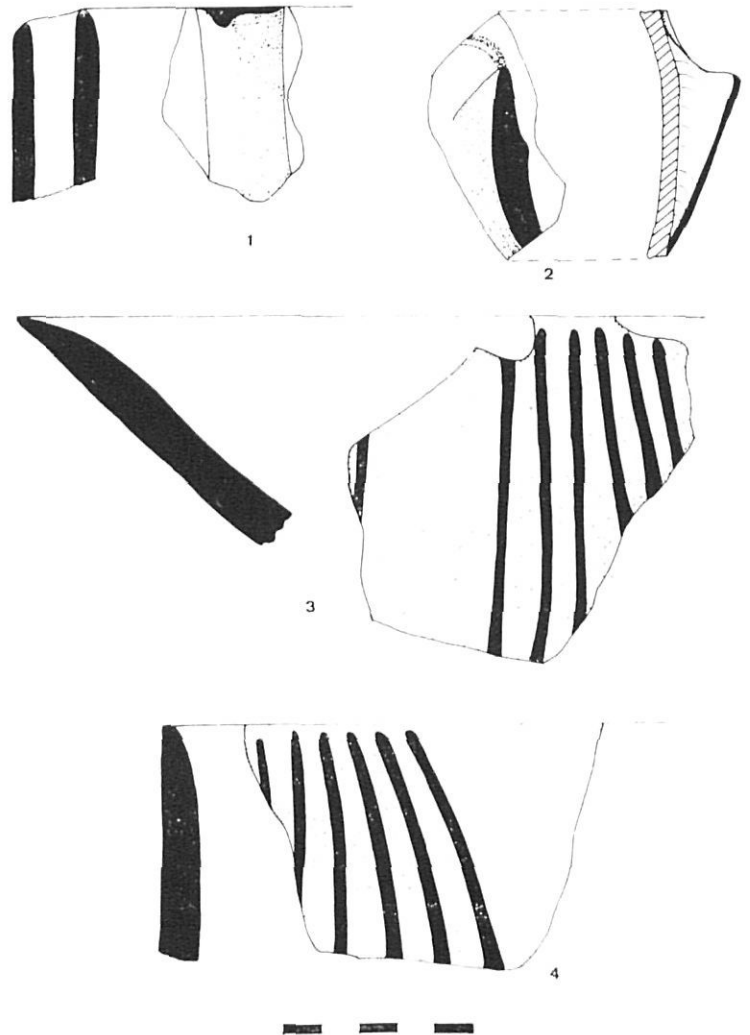
(4) MONTJARDIN, R.: *Essai sur l'Epicardial*. 1973, i a *Actes Narbona, 1970. Les civilisations Néolithiques du Midi de la France*. Lam. I, pp. 9-10.

(5) GUILAINE, J.: *La Balma de Montboló*, 1974.

(6) TARRÚS I GALTER, J.: *La Cova Mariver. Estudi tipològic dels seus materials: Epicardial, Montboló i Bronze*. Banyoles, 1978.

(7) GUILAINE, J.: *Les récentes orientations du Néolithique Ancien en Méditerranée Occidentale*, a *ARCHAEOLOGIA ATLANTICA*, 1-1-1975.

(8) PONS I BRUN, E. i ALTRI: *La Fonollera. Un poblado al aire libre del Bronce Final*, n.º 1. *Série Monográfica del Servei T.I. A. de Girona*, i TARRÚS I GALTER, J.: *Els nivells ceràmics de les coves de Serinyà*. Tesi de Llicenciatura; Barcelona, desembre de l'any 1977.

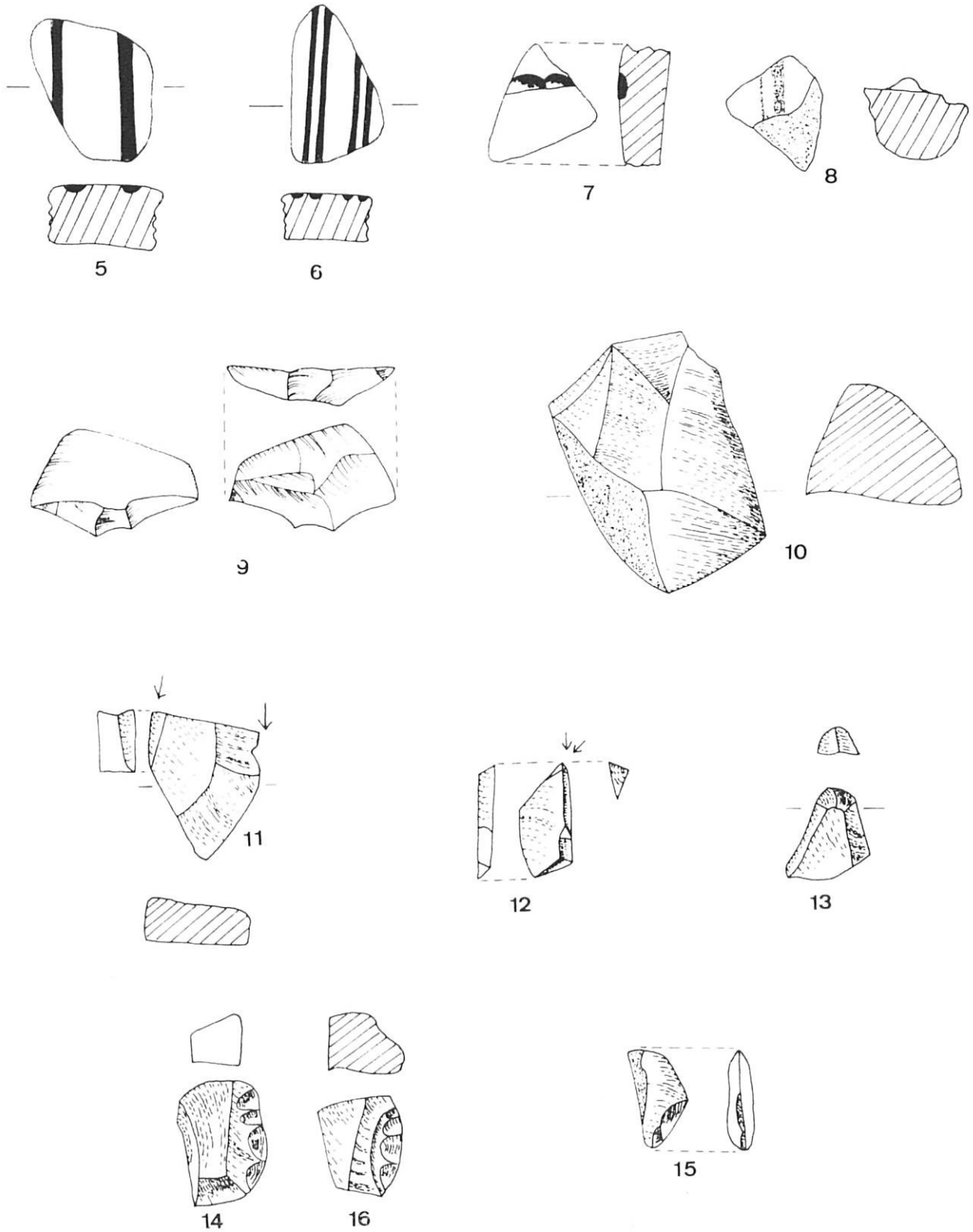

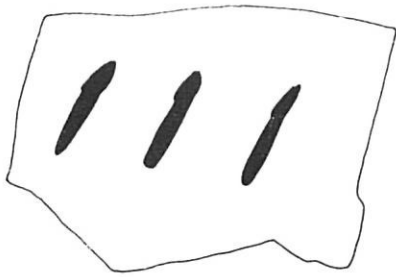
Aquesta primera onada de Camps d'Urnes o Bronze Final II/III A a què correspon el darrer moment del Puig Mascaró, coincideix paral·lelament amb els Camps d'Urnes Antics de les necròpolis de Terrassa-Missert o de les coves tarragonines de Janet i Marco entre altres (9).

El moment **Epicardial**, al final del neolític Antic, es pot situar actualment gràcies a les datacions per C 14 del Sud de França i Catalunya Nord, a finals del V^e mil·lenni i inicis del IV^a a. C.

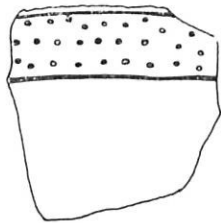
El moment del Neolític de **Montboló**, un neolític Mitjà Inicial, es data actualment dintre de la primera meitat del IV^a mil·lenni a. C. Per tant seria immediatament posterior als complexos epicardials.

(9) BOSCH I GIMPERA, P.: *La necròpolis de Can Missert (Terrassa)*. A. I. E. C. 1921-1926; VILASECA, S.: *Dos cuevas prehistòriques en Tivissa (Janet-Marcó)*, a *AMPURIAS I*, 1939, i *Reus y su entorno en la Prehistoria*, Reus, 1973. 2 vols, i MALUQUER DE MOTES, J.: *Las culturas hallstätticas en Cataluña*, AMPURIAS VII-VIII, 1945-1946.

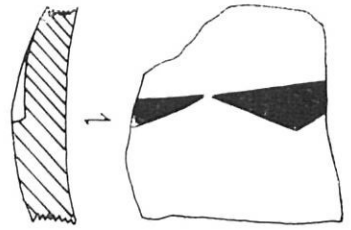

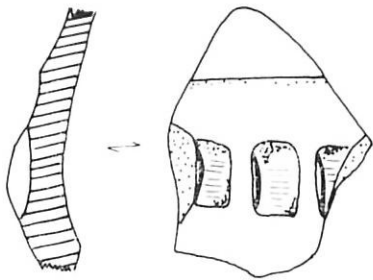
17

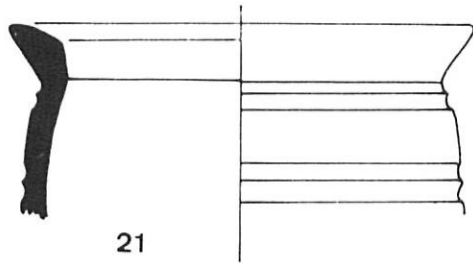
18

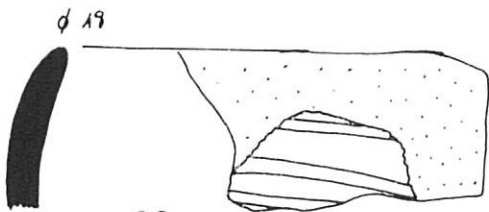
19

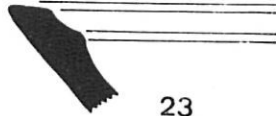
20

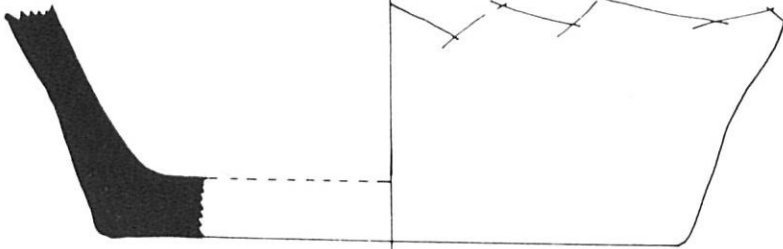
21

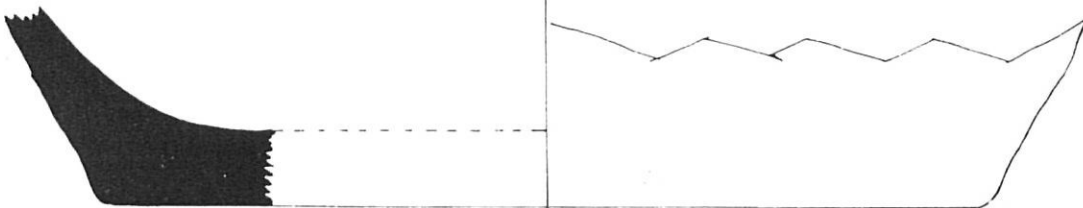
22

23

24

25

La fase corresponent al Bronze Final II/IIIA està datada per C14 vers el 1200 a. C. Generalment se la situa entre 1250-850 a. C.

Les ceràmiques més modernes corresponen a una època romana-republicana (s. II a. C.); a una època tardo-romana (s. III d. C.); i a una època medieval encara per precisar.

El conjunt de les troballes resulta important perquè el descobriment d'un jaciment nou de diverses èpoques refà la visió arqueològica de les nostres comarques; en conseqüència ens proporciona uns coneixements històrics més amplis pel que fa a la zona de la platja de Pals i la plana de Torroella.

L'anàlisi del conjunt globalment es manifesta escassa d'elements per a definir amb exactitud els trets fonamentals de l'hàbitat del **Puig Mascaró** tant a l'època neolítica com a l'Edat del Bronze Final.

Per exemple no sabem res sobre l'organització dels focs familiars, indrets importants, perquè és on es desenvolupa la vida quotidiana de tots els pobles primitius. I és que l'Arqueologia ens ofereix una petita part d'aquests elements i la seva reconstrucció màxima és el principal objectiu.

Per això la informació que ens ofereix el **Puig Mascaró** és altament positiva. Sabem que aquest

turonet de pocs metres d'alçada (9-10 m.) era visible i aflorava del mar a l'època neolítica, fa més de 6.000 anys. En conseqüència els turonets de **La Fonollera**, **Mas Pinell**, **Bellcaire** i **Pals**, naturalment més elevats que el **Puig Mascaró**, també sobresortien i han estat llocs importants d'habitació humana des de molt antic.

L'absència de restes òssies ens dificulta el coneixement d'activitats quotidianes tan importants com la caça o la ramaderia.

En canvi tenim proves que la recollecció de mariscs va ésser un element important de la dieta dels habitants d'aquesta contrada a totes les èpoques històriques. En aquest sentit s'han trobat en excavació i superficialment nombroses closques de musclos, i pallarides, de diverses espècies totes comestibles.

Si tenim en compte la presència propera del poblat de **La Fonollera**, habitada en el Bronze Final, hem de pensar en un comerç o intercanvi amb el **Puig Mascaró** en aquesta època al menys. Així podem deduir que la dieta es completaria amb una forta activitat ramadera, essent el bou, la cabra i el porc els animals més estimats. La presència d'animals joves ens fa pensar en una activitat pastorívola de primer ordre, mentre que la caça (cèrvol) es presentaria com un element marginal a la dieta quotidiana.